

School werkt!

Over jongeren en jongvolwassenen in de RMC-regio Utrecht

Meting 2017

KBA Nijmegen

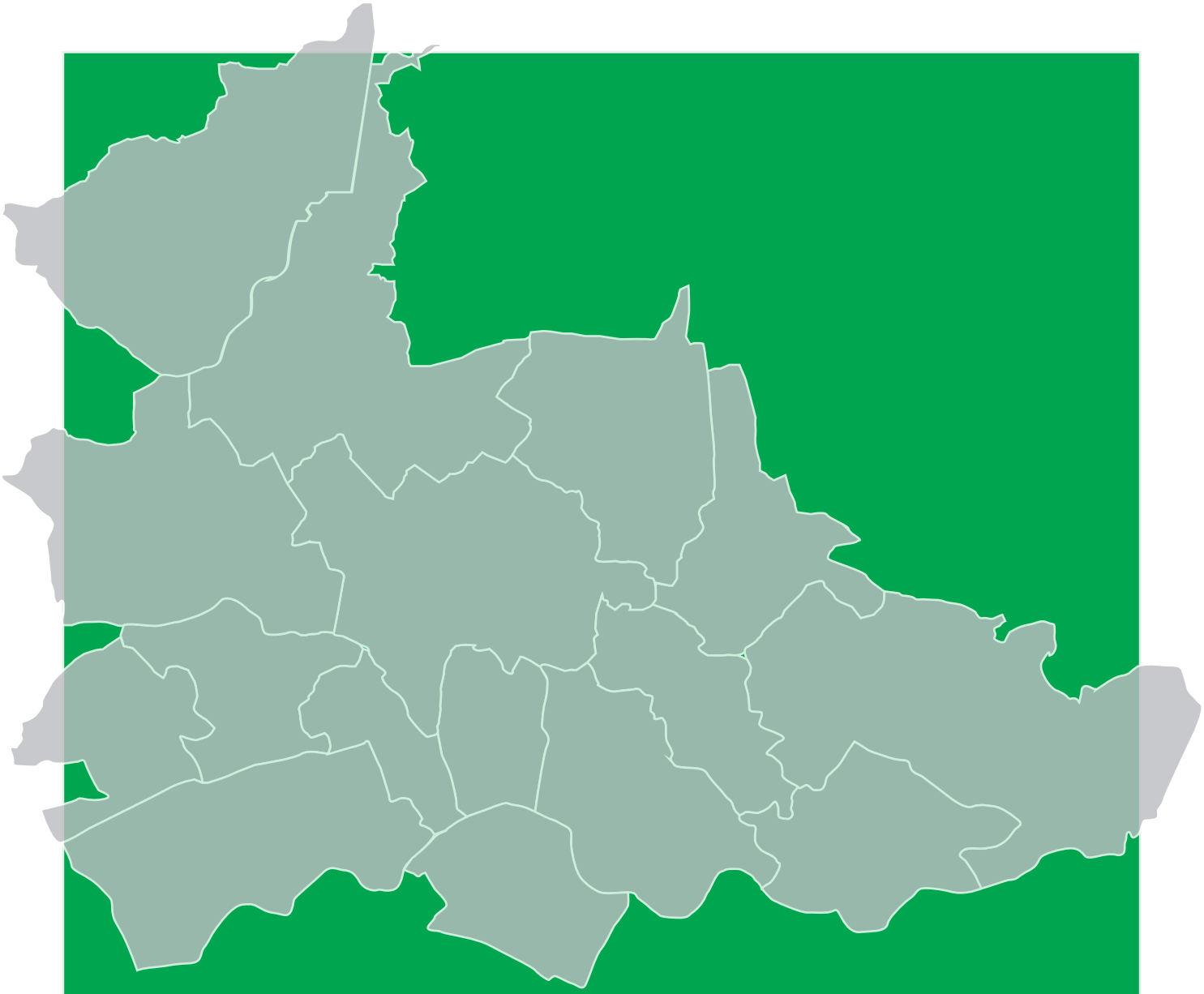

COLOFON

© 2018, KBA Nijmegen

ISBN 978-94-92743-16-9

De SchoolWerkt-monitor wordt uitgevoerd door KBA Nijmegen en NJi

Auteurs zijn:
Ton Eimers (red.)
Tim Hilkens
Rita Kennis
Mariska Roelofs

Vormgeving:
Yvonne Meeuwsen

Foto's:
Wiep van Apeldoorn I Can Stock Photo Inc., HighwayStarz, photography33, dotshock, 4774344sean

In opdracht van de gemeente Utrecht, namens de partners in de SchoolWerkt-agenda.
Deze publicatie is te downloaden op **www.kbanijmegen.nl** en **www.schoolwerkt.nl**

Voorwoord

Voor u ligt de eerste rapportage van de nieuwe SchoolWerkt-monitor. Geen dik rapport, maar een toegankelijke rapportage waarin we in korte artikelen vertellen hoe het gaat met de jongeren en jongvolwassenen woonachtig in de RMC-regio Utrecht. Deze rapportage betreft de eerste meting van het kwantitatieve onderzoek dat betrekking heeft op de situatie van de jongeren in oktober 2017.

De regio kent een lange traditie van samenwerking tussen scholen en gemeenten om jonge mensen een succesvolle schoolloopbaan te bieden en een goede kans op werk. De gezamenlijke SchoolWerkt-agenda omvat actielijnen en doelgroepen, maar bovenal is het een samenwerkingsprogramma met ambitie om voor jonge mensen echt het verschil te maken.

In de afgelopen jaren is veel bereikt. De overgang tussen vmbo en mbo wordt goed gecontroleerd, verzuim wordt beter geregistreerd en gemeld en het voortijdig schoolverlaten is sterk afgenomen. Verdere verbetering is steeds meer een kwestie van maatwerk, kwaliteit en kennis van zaken.
De partners in de SchoolWerkt-agenda hebben besloten onderzoek te laten doen in de vorm van een monitor. Deze monitor moet ook helpen om knelpunten zichtbaar te maken en oplossingsrichtingen te vinden.

Een nieuwe monitor dus. En ook een nieuwe, andere manier van kijken. In de SchoolWerkt-monitor staan de jongeren en jongvolwassenen centraal: hoe gaat het met hen? We kijken naar verschillende leeftijdsgroepen en willen weten hoe het met de 16-, 18-, 20- en 22-jarigen in de regio gaat. Dat levert andere beelden op. Natuurlijk gaat de aandacht uit naar knelpunten en jongeren en jongvolwassenen die vastlopen in hun schoolloopbaan of de overgang naar werk. Maar we zien ook dat het met verreweg de meeste jongeren en jongvolwassenen goed gaat! De monitor laat het grotere plaatje zien én de specifieke aandachtspunten.

Nieuw is ook deze vorm: een korte rapportage met artikelen, leesbaar op papier, maar ook in digitale vorm met tal van mogelijkheden om achterliggende informatie en tabellen te bekijken.

Nu laten we vooral de uitkomsten van het kwantitatieve onderzoek zien. In 2019 verschijnt een nieuwe rapportage, met daarin de actuele cijfers en de resultaten van zes verdiepende onderzoeken die worden uitgevoerd.

Ik wens u veel leesplezier!

Ton Eimers
Onderzoeksleider SchoolWerkt-monitor

De nieuwe monitor

Verzuim

De jongeren in de regio

Havo: rotonde van het VO

Studiekeuze

Opleiden voor werk

Inhoudsopgave

07 De belangrijkste punten in de monitor

08 De nieuwe monitor

11 De jongeren in de regio

12 Hoe gaat het met de loopbaan van de jongeren?

14 Leeftijd en loopbaan

16 Studiekeuze

18 Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten

20 Verzuim

22 Kwetsbaar en de kans op voortijdig schoolverlaten

25 Aandacht voor speciaal

27 Havo: rotonde van het VO

28 23 jaar en geen startkwalificatie

30 Opleiden voor werk

De belangrijkste punten in de monitor

WAT ZIJN DE MEEST OPVALLENDE PUNTEN?

- Elk leeftijdscohort in de regio omvat 11.000 jongeren. Maar de leeftijdscohorten veranderen na de leeftijd van 18 jaar. Vooral de verschuiving van de overige gemeenten naar de gemeente Utrecht valt op.
- Het gaat goed met de jongeren in de schoolloopbaan. Ze halen hun diploma, bereiken een startkwalificatie en volgen in de meeste gevallen tot na hun 20e nog een opleiding.
- Maar er blijft een deel dat geen succesvolle schoolloopbaan heeft. Uiteindelijk behaalt bijna een op tien geen startkwalificatie. De grote uitval vindt plaats op de leeftijd van 18 jaar. We zien dan ook het verzuim sterk toenemen.
- Jongvolwassenen die voortijdig schoolverlater zijn op hun 22e hebben vaak een weinig kansrijke werk- en inkomenspositie. Bijna de helft heeft geen of weinig werk en slechts een klein deel heeft een inkomen op of boven het wettelijk minimumloon.
- Jongeren die te maken hebben met problematiek of beperkingen krijgen een vorm van speciaal onderwijs en/of extra ondersteuning aangeboden. De kans dat zij desondanks zonder startkwalificatie eindigen is echter groot.
- Als geen ander onderwijstype heeft het havo te maken met op- en afstroom. Meer dan vier op de tien havo-leerlingen doet langer dan vijf jaar over het havo. Dat komt deels door de op- en afstromers, maar ook los daarvan hebben veel havo-leerlingen te maken met studievertraging.
- Ondanks alle inspanning blijft het aantal mbo'ers dat wisselt van opleiding in het eerste jaar onveranderd hoog: een op de vijf stapt binnen een jaar over. Wel daalt de uitval in het eerste jaar. De meeste mbo-studenten volgen een opleiding met een voldoende tot goede kans op werk. Rond een derde kiest een opleiding met een geringe of matige kans op werk.

VERDIEPEND ONDERZOEK

Er worden zes verdiepende deelonderzoeken uitgevoerd die aanhaken op de onderzoeksresultaten die in dit rapport zijn beschreven. Drie daarvan worden in 2018 uitgevoerd en drie in 2019. Het gaat om de volgende deelonderzoeken:

- ✓ Deelonderzoek Nieuwkomers
- ✓ Deelonderzoek Leeftijdsgrens 18 en oud-VSV
- ✓ Deelonderzoek Havo
- ✓ Deelonderzoek Overgang vmbo-mbo
- ✓ Deelonderzoek Onderwijs-arbeidsmarkt
- ✓ Deelonderzoek Loopbaan jongeren in kwetsbare positie

Het algemene doel van het verdiepend onderzoek is om antwoord te geven op de vraag: ontvangen de jongeren de steun die ze nodig hebben om een goede maatschappelijke positie te bereiken? In elk deelonderzoek kijken we daarom naar wat de knelpunten (ondersteuningsbehoeften) zijn, wat er wordt gedaan en of dat voldoende is. Bij elk deelonderzoek worden de volgende vragen beantwoord:

- Welke ondersteuning in het voortgezet onderwijs en mbo is bij deze doelgroep gewenst?
- Welke ondersteuning wordt geboden in het voortgezet onderwijs en mbo?
- Is er doorgaande ondersteuning van voortgezet onderwijs naar mbo georganiseerd?
- Wat ontbreekt er en moet opgepakt worden?
- Het doel van de onderzoeken is om voor de (partners in de) SchoolWerkt-agenda bruikbare resultaten en adviezen op te leveren. Het gaat erom niet alleen knelpunten zichtbaar te maken, maar ook om oplossingsrichtingen aan te dragen.

De nieuwe monitor

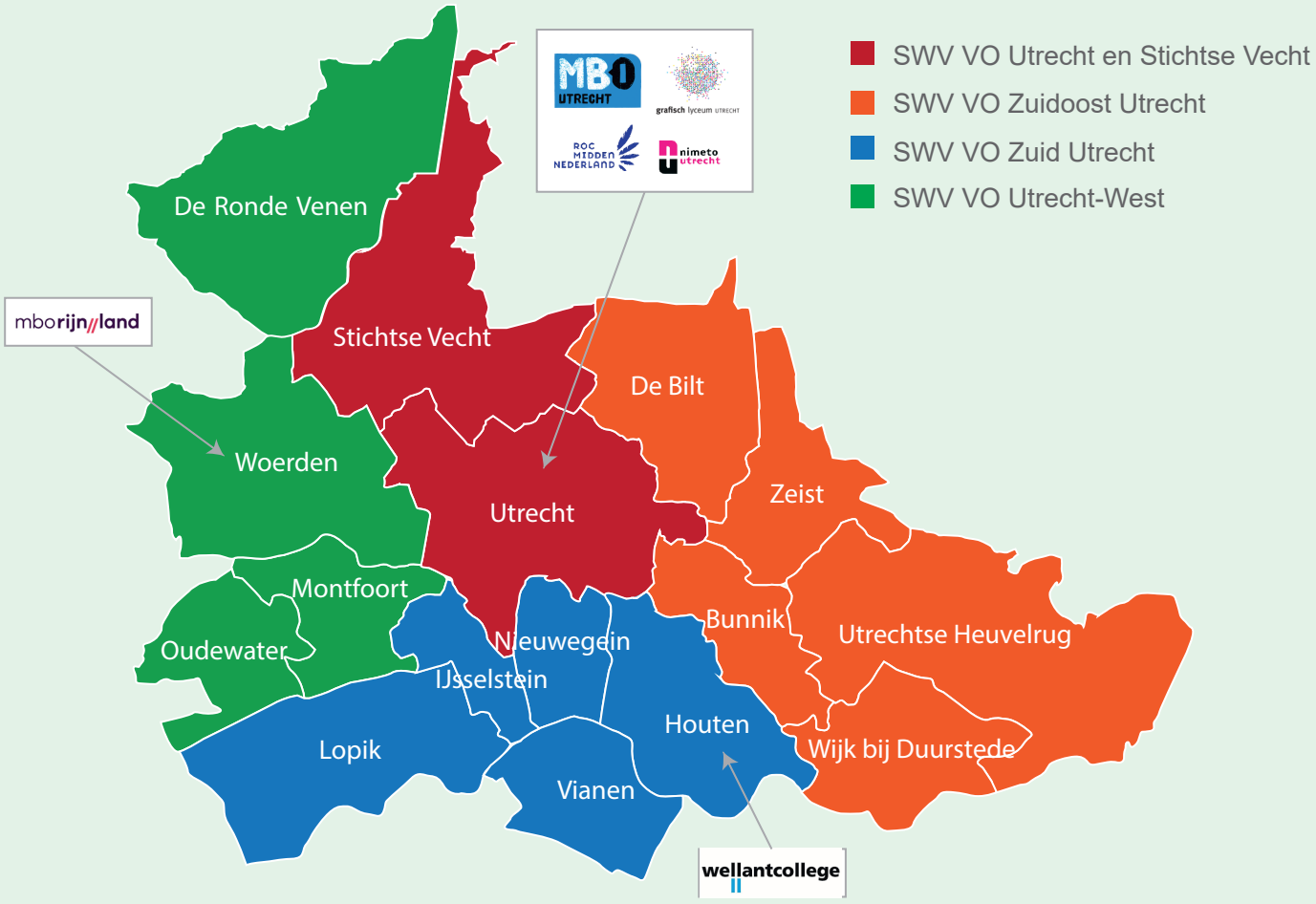

HET SUCCES VAN DE SCHOOLWERKT-AGENDA

Het percentage voortijdig schoolverlaten is in de regio Utrecht de afgelopen jaren sterk gedaald en steeds meer jongeren halen hun diploma. Dat is mede het resultaat van een jarenlange samenwerking tussen voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en gemeenten in de regio. Samen hebben zij in 2015 een gezamenlijke agenda ontwikkeld, de SchoolWerkt-agenda. Daarin is met elkaar afgesproken om jongeren te begeleiden op hun unieke pad naar kansrijke deelname aan de samenleving. Alle partijen hebben hierin elk hun eigen verantwoordelijkheden. Samen vormen ze een netwerk waarin ze elkaar kunnen versterken en gebruik kunnen maken van elkaars kwaliteiten. De SchoolWerkt-agenda vormt ook het kader voor het regionale programma VSV 2017-2020.

Actielijnen SchoolWerkt-agenda

In de SchoolWerkt-agenda wordt gewerkt vanuit vijf actielijnen:

- Creëren van een sterke basis voor de jongere: uitdagend onderwijs, eisen stellen aan de inzet van jongeren en ondersteunende leefomgeving.
- Loopbaanoriëntatie organiseren in een doorlopende leerlijn.
- Sluitende overgangen en een warme overdracht
- Extra ondersteuning waar nodig.
- Goede aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt.

Daarnaast worden twee doelgroepen onderscheiden waar specifiek aandacht voor is: jongeren in een kwetsbare positie en oud voortijdig schoolverlaters.

MEER WETEN www.schoolwerkt.nl

METEN IS WETEN

Om erachter te komen of de samenwerking in de regio succesvol is, wordt onderzoek gedaan. Namens de gezamenlijke partijen in de SchoolWerkt-agenda heeft de gemeente Utrecht opdracht verleend voor monitoring. In de afgelopen jaren lag het accent op het presteren van de scholen in voortgezet onderwijs en middelaar beroepsonderwijs, maar de nieuwe SchoolWerkt-monitor heeft een andere insteek.

In de SchoolWerkt-monitor staan de jongeren en jongvolwassenen woonachtig in de RMC-regio Utrecht en hun loopbaan centraal. De hoofdvraag is hoe het met hen gaat: zitten ze op school, halen ze een diploma, krijgen ze ondersteuning, hebben ze werk?

Anders dan voorheen richt de SchoolWerkt-monitor zich niet alleen op jongeren en jongvolwassenen die verzuimen of uitvallen, maar op alle jongeren en jongvolwassenen. Niet het presteren van scholen of het rendement van opleidingen staat centraal, maar de situatie van de jongeren en jongvolwassenen. Daarbij kijken we naar de loopbaan en belangrijke peilmomenten daarbinnen. Dit doen we door te kijken naar de (onderwijs)situatie van alle jongeren en jongvolwassenen woonachtig in de RMC-regio Utrecht op 16-, 18-, 20- en 22-jarige leeftijd (peildatum 1 oktober 2017). De peilmomenten zijn zo gekozen dat ze verschillende fasen en overgangsmomenten in de loopbaan bestrijken en tegelijk voor beleid relevante grenzen markeren.

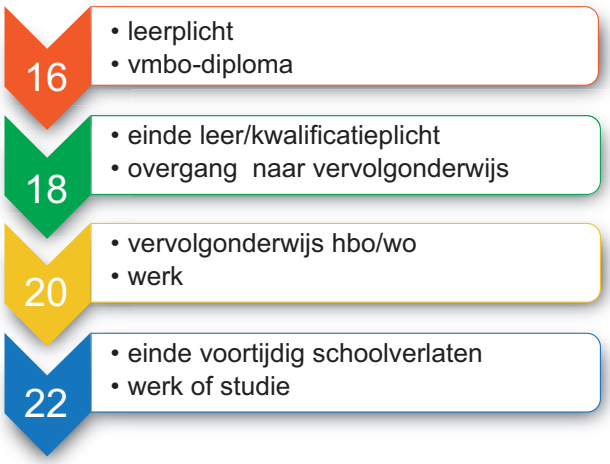

DATA EN PRIVACY

We maken voor de monitor gebruik van verschillende data, van onder meer gemeenten, mbo-instellingen, de Overstap en OPDC Utrecht. Daarbij staat voorop dat de privacy van de jongeren en jongvolwassenen goed gewaarborgd blijft. Daarom hebben we met alle data leverende partijen duidelijke (procedurele) afspraken gemaakt, volgens de nieuwe privacywetgeving.
Een uitgebreide verantwoording van de werkwijze vindt u (in de digitale versie) via de onderstaande knop 'meer weten'.

We hebben alle data gekoppeld tot één databestand: het SchoolWerkt-bestand. Tenzij anders vermeld, zijn alle cijfers, grafieken en tabellen in deze rapportage gebaseerd op het SchoolWerkt-bestand.

WAT KUNT U VERWACHTEN?

In deze rapportage wordt verslag gedaan van de eerste meting van de SchoolWerkt-monitor aan de hand van korte artikelen, waarin per thema de belangrijkste bevindingen worden gepresenteerd.

We bieden u als lezer de mogelijkheid om in de digitale versie van de tekst door te klikken naar aanvullende informatie bijvoorbeeld op websites. U herkent die mogelijkheden aan de knop:

Daarnaast is het mogelijk om op verschillende plaatsen door te klikken naar meer en uitgebreidere tabellen. Dat kan via de knop:

Veel van de tabellen bieden bovendien de gelegenheid cijfers uit te splitsen naar bijvoorbeeld gemeente, subregio of samenwerkingsverband.

De digitale versie van de rapportage, met daarin de links naar achterliggende informatie en tabellen kunt u downloaden op de website van de SchoolWerkt-agenda: www.schoolwerkt.nl.

De jongeren in de regio

In de monitor kijken we hoe het gaat met de jongeren woonachtig in de RMC-regio Utrecht, of beter gezegd: met de jongeren en jongvolwassenen, want de leeftijdsgroepen 18, 20 en 22 jaar omvatten allemaal jongvolwassenen. Voor de leesbaarheid spreken we in het vervolg van de rapportage kortweg over jongeren.

We kijken eerst naar de omvang en de samenstelling van de groep jongeren uit de regio op 16-, 18-, 20- en 22-jarige leeftijd

MEER 20- EN 22-JARIGEN

De leeftijdsgroepen 16 en 18 jaar bestaan uit ongeveer 10.700 jongeren. Wat opvalt, is dat de twee oudere leeftijdsgroepen aanzienlijk groter zijn. De leeftijdsgroep van 22-jarigen omvat meer dan 12.000 personen. De toename is het gevolg van de instroom van nieuwe inwoners van buiten de regio. Veelal gaat het om studenten die naar Utrecht verhuizen om daar hun studie aan de universiteit of hogeschool te volgen.

TREK NAAR DE GROTE STAD

Een ander opvallend verschijnsel is de trek naar de grote stad. Naarmate de leeftijd van de jongeren toeneemt, neemt ook het percentage jongeren dat in de stad Utrecht woont toe. Zo is het percentage 22-jarigen dat in de stad Utrecht woont bijna verdubbeld ten opzichte van de 16-jarigen. Van alle gemeenten in de regio is het alleen de gemeente Utrecht waar dit aantal toeneemt. Alle andere gemeenten hebben te maken met een daling: er zijn daar (veel) minder 20- en 22-jarigen dan dat er 16- en 18-jarigen zijn.

VROUWEN IN DE MEERDERHEID

Behalve de verschuiving tussen Utrecht en de regiogemeenten, zien we ook een verandering in de verhouding tussen mannen en vrouwen. Het percentage vrouwen neemt toe naarmate de leeftijd van de jongeren stijgt. Dat hangt samen met de aantrekkingskracht van Utrecht als studentenstad: meer vrouwen dan mannen van buiten de regio kiezen voor een studie in Utrecht en vestigen zich daar.

Omvang peilgroepen

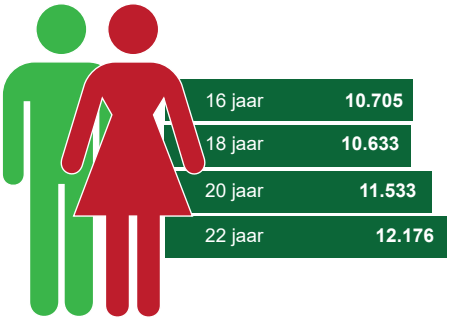

Samenstelling peilgroepen naar woonregio

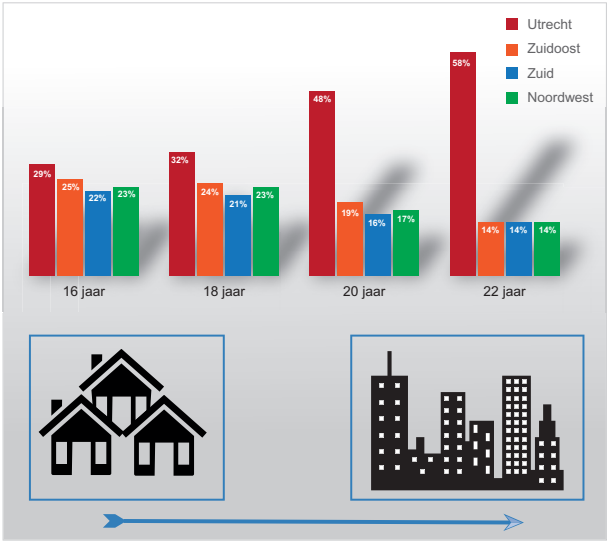

MEER CIJFERS

Samenstelling peilgroepen naar geslacht

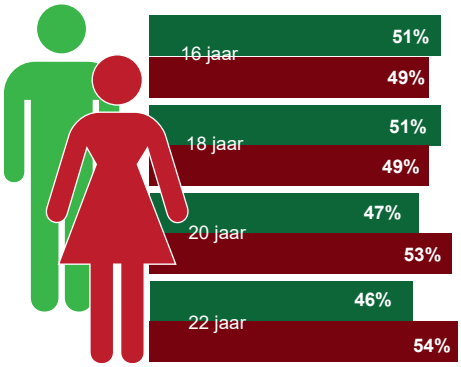

MEER CIJFERS

Hoe gaat het met de loopbaan van de jongeren?

HET GAAT GOED

Met veruit de meeste jongeren in de regio Utrecht gaat het goed. Dat wil zeggen: zij hebben een succesvolle schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs en stromen veelal door naar vervolgonderwijs.

Op 20-jarige leeftijd is dit de stand:

- ✓ 92 procent heeft een diploma van voortgezet onderwijs of mbo gehaald. MEER CIJFERS
- ✓ 78 procent heeft een startkwalificatie. MEER CIJFERS
- ✓ 76 procent volgt nog onderwijs en 15 procent is gestopt, maar heeft wel minimaal een startkwalificatie.

MEER CIJFERS

De percentages met diploma en startkwalificatie liggen hoog. Bij de groep 22-jarigen liggen de percentages zelfs nog iets hoger, maar dat komt voornamelijk door de nieuwe instroom van studenten van buiten de regio in het hoger onderwijs.
Opvallend is ook de hoge onderwijsdeelname: driekwart van alle 20-jarigen gaat nog naar 'school'. Zelfs bij de 22-jarigen is de onderwijsdeelname nog 60 procent.

Er zijn meer tekenen waaruit blijkt dat het met het merendeel van de jongeren goed gaat. Zo doorlopen de meeste jongeren hun middelbare school zonder vertraging en kiest in het mbo een ruime meerderheid voor een opleiding met voldoende kans op werk.

Hoogst behaalde diploma, per peilgroep

Hoogste diploma	16 jaar	18 jaar	20 jaar	22 jaar
Diploma	27	83	92	93
• Vmbo	26	34	12	6
• Havo/vwo	1	42	53	56
• Mbo-1	0	2	2	2
• Mbo-2/3/4	0	5	24	30
Geen diploma	73	17	8	7
Totaal N (=100%)	10.705	10.633	11.533	12.176

MEER CIJFERS

MAAR NIET MET IEDEREEN

Uit de cijfers blijkt dat alle inspanningen om uitval te voorkomen, jongeren te ondersteunen in hun schoolloopbaan en actief voortijdig schoolverlaten (VSV) te voorkomen ertoe leiden dat het voor de meeste jongeren goed gaat op school. Maar er blijven ook zorgen. Het meest opvallende cijfer is het percentage dat op 22-jarige leeftijd geen startkwalificatie heeft: bijna een op de tien, waarvan een groot deel voortijdig schoolverlater (VSV-er) is.

Verderop gaan we dieper in op de achtergronden en kijken we hoe deze jongvolwassenen terecht komen. Duidelijk is dat elk jaar nog altijd meer dan duizend jonge mensen het initieel onderwijs achter zich laten zonder startkwalificatie.

Een deel van deze groep behoort tot de zogenaamde kwetsbare jongeren: jongens en meiden waarvan bekend is dat zij een speciale vorm van onderwijs of extra ondersteuning nodig hadden. Cijfers uit de monitor laten zien dat de term kwetsbaar niet voor niets is gekozen. Hun kans om op 22-jarige leeftijd geen startkwalificatie te hebben, is groot.

Een ander punt van aandacht is de keuze voor de beroepsopleiding die jongeren, meestal vanuit het vmbo, maken. Daar is, zeker ook vanuit de School-Werkt-agenda, in de afgelopen jaren veel aandacht aan besteed. Toch zien we dat nog steeds een op de vijf studenten wisselt van opleiding in het eerste jaar van het mbo en dat een derde een opleiding kiest met een geringe of matige kans op werk.

HET GAAT GOED, MAAR KAN NOG BETER

Het gaat dus over het algemeen goed met de schoolloopbaan van de jongeren. De aandacht hierna gaat uit naar de jonge mensen voor wie de onderwijsperiode tot hun 23e jaar niet succesvol verloopt. In de bijdragen hierna gaan we daar dieper op in en kijken we naar cijfers en achtergronden.

Lang niet alles is bekend of uit te drukken in cijfers. Zo zijn er geen betrouwbare cijfers over de 'zorgleerlingen' in het voortgezet onderwijs en weten we weinig over hoe het de jongeren uit de regio vergaat die de overstap naar hoger onderwijs maken. De cijfers die wel bekend zijn geven een beeld van het onderwijs dat grote inspanningen doet om leerlingen en studenten met problemen extra te ondersteunen. De vraag is waar en hoe het nog beter kan.

Leeftijd en loopbaan

VIER LEEFTIJDEN

In de SchoolWerkt-monitor kijken we op een andere manier naar vraagstukken als voortijdig schoolverlaten, studie- en beroepskeuze en overgangen tussen onderwijstypen. Niet het presteren van scholen of het rendement van opleidingen staat centraal, maar de situatie van de jongeren. We kijken naar de situatie van de jongeren op vier belangrijke leeftijden:

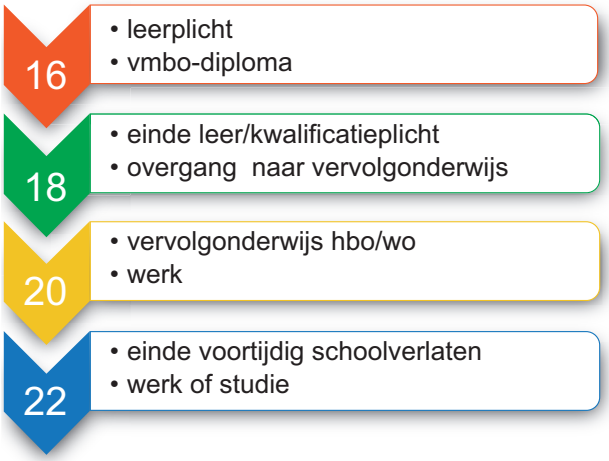

Op 16-jarige leeftijd hebben de meeste jongeren er vier jaar voortgezet onderwijs opzitten. De helft van hen zit inmiddels in de bovenbouw van het havo of vwo. Voor ruwweg de andere helft is het een spannend moment: zij doen eindexamen vmbo of hebben zojuist de overstap naar het mbo gemaakt. Een klein deel van de 16-jarigen volgt een andere route, bijvoorbeeld via voortgezet speciaal onderwijs of praktijkonderwijs. Een nog kleiner deel volgt (tijdelijk) geen onderwijs.
Op de leeftijd van 18 jaar heeft de grote bulk van de vmbo-leerlingen de overstap naar het mbo gemaakt. De meeste volgen nog een mbo-opleiding. Een klein deel heeft met of zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Verreweg de meeste havo- en vwo-leerlingen zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs, maar ook hier zien we dat een deel (tijdelijk) geen onderwijs meer volgt. Met het bereiken van de leeftijd van 18 jaar stijgt het aantal VSV-ers sterk: van bijna 120 VSV-ers op 16-jarige leeftijd, tot bijna 700 18-jarigen. Iets meer 18-jarigen hebben het onderwijs ook verlaten, maar dan mét een startkwalificatie.

Bij de 20-jarigen zien we plotseling veel nieuwe jongvolwassenen: zij komen van buiten de regio naar Utrecht

Situatie in onderwijs per peilgroep

Onderwijssituatie	16 jaar	18 jaar	20 jaar	22 jaar
In onderwijs	98%	85%	76%	60%
VO – vmbo	18%	1%	0%	-
VO – havo-vwo	50%	7%	0%	0%
VO – anders	0%	0%	-	-
VSO	3%	1%	0%	-
Praktijkonderwijs	2%	0%	-	-
Mbo	24%	38%	18%	7%
Hoger onderwijs	1%	35%	57%	53%
VAVO/ve	1%	4%	1%	0%
Niet in onderwijs zonder SK	2%	8%	9%	9%
VSV	1%	6%	7%	7%
Eindonderwijs praktijkonderwijs	0%	1%	1%	1%
Eindonderwijs vso cluster-3	0%	1%	1%	1%
Eindonderwijs mbo-1 met diploma	0%	0%	1%	1%
Vrijstelling Leerplicht	0%	-	-	-
Niet in onderwijs met SK	0%	7%	15%	31%
Totaal N (= 100%)	10.705	10.633	11.533	12.176

MEER CIJFERS

om te gaan studeren in het hoger onderwijs. Het leeftijdscohort is gegroeid tot boven de 11.000. Meer dan de helft van deze 20-jarigen zit op het hbo of wo. Ruim 2.000 volgen nog een opleiding op het mbo, maar ook ruim 2.500 hebben het onderwijs al verlaten. Daarvan is een derde VSV-er.

Op de leeftijd van 22 jaar maken we de balans op: tot 23 jaar worden de jongvolwassenen actief gevolgd en benaderd in het kader van de aanpak voortijdig schoolverlaten. Na hun 23e verjaardag worden zij, ook zonder startkwalificatie, niet meer tot de VSV-ers gerekend. Voor het overgrote deel is dat ook niet nodig: 60 procent van alle 22-jarigen volgt nog een opleiding of studie en bijna een derde is met een startkwalificatie uit het onderwijs gestroomd. Het percentage voortijdig schoolverlaters is niet meer gestegen, maar het absolute aantal nog wel: bijna 900 jongvolwassenen is het niet gelukt om een startkwalificatie te halen in het initieel onderwijs. Althans, in deze fase van hun leven en loopbaan. In de vervolgmetingen van de monitor willen we ook de leeftijd van 26/27 jaar opnemen om te kijken hoe het verder gaat met de loopbanen van de jongvolwassenen in de regio en welke rol het onderwijs daarbij kan spelen.

Anders kijken

Door te kijken naar de vier leeftijdsgroepen kunnen we verschillende aspecten bekijken:

Fasen en momenten in de loopbaan
Door de verschillende leeftijden op een rij te plaatsen, zien we het verloop van school-/werkloopbanen.

Ontwikkelingen in de tijd
Door naar verschillende leeftijden te kijken, kunnen we als het ware terug in de tijd kijken, bijvoorbeeld naar het moment dat elke leeftijdsgroep in het eerste jaar mbo startte. Zo kunnen we vergelijken hoe de start in het mbo was op verschillende momenten in het verleden.

Het eindresultaat van het initieel onderwijs
Op de leeftijd van 23 jaar eindigt de fase waarin VSV-ers worden gevolgd en zo mogelijk benaderd voor scholing of werk. In praktische zin eindigt ook de periode waarin iemand nog initieel onderwijs volgt. Het is een moment om de balans op te maken.

Loopbanen door het onderwijs
Door naar alle personen in de leeftijdsgroepen te kijken, zien we beter hoe zij zich verdelen over de verschillende onderwijstypen en hoe bijvoorbeeld op- en/of afstroom in schoolloopbanen een rol speelt.

Studiekeuze

Jaarlijks maken in de regio Utrecht enkele duizenden jongeren de overstap van voortgezet onderwijs naar mbo. Het is een spannend moment, omdat ze dan kiezen welke beroepsopleiding ze willen gaan volgen. Een goede opleidingskeuze is belangrijk, want we weten dat een verkeerde keuze een van de meest voorkomende redenen van uitval is. Niet voor niets neemt dit thema in de SchoolWerkt-agenda een prominente plaats in. Het doel van Actielijn 2 luidt: Loopbaanoriëntatie organiseren in een doorlopende leerlijn. Ook Actielijn 3 Sluitende overgangen en warme overdracht richt zich op een succesvolle overstap naar het mbo.

UITVAL EN SWITCH

Of iemand een juiste opleiding heeft gekozen, blijkt vaak pas na enkele jaren. Een goed signaal is echter al de uitval en wisseling van opleiding in het eerste verblijfsjaar van het mbo. Als een student stopt in het eerste verblijfsjaar dan wisselt deze meestal naar een andere mbo-opleiding, soms op een andere school. We noemen dat switchen. Anderen stoppen met de opleiding en starten niet direct opnieuw. Dat heet uitval. Uitval en switch zijn goede indicatoren voor de juistheid van de studie: meteen stoppen in het eerste jaar geeft immers aan dat de keuze niet goed is geweest, althans volgens de student.

OVERGANG VO-VMBO

Bijna alle jongeren die de overstap van het voortgezet onderwijs naar het mbo maken doen dat op 16- of 17-jarige leeftijd. In de SchoolWerkt-monitor kijken we daarom alleen naar de jaargroepen 18, 20 en 22 jaar: de meeste 16-jarigen zijn pas net aan het eerste jaar begonnen of zitten nog in het vmbo.
De drie jaargroepen geven een mooi beeld: omdat de meesten het eerste jaar mbo al lang(er) geleden achter de rug hebben, geeft het een goed eindbeeld van de uitval en switch. Het gaat om bijna 5.000 studenten per jaargroep.
Per oudere leeftijdsgroep kijken we als het ware verder terug in de tijd. Voor de 18-jarigen was de overstap 1-2 jaar geleden, maar voor de 22-jarigen al 5-6 jaar geleden. We kunnen dus zien of het aantal uitvallers en switchers in de loop van de jaren is gedaald.

UITVAL DAALT

Uitval in het eerste verblijfsjaar van het mbo

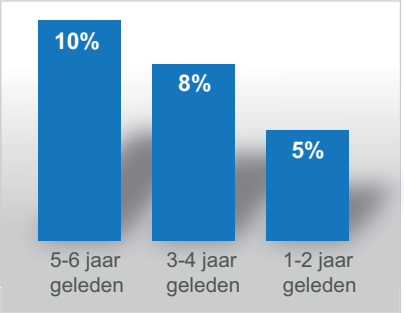

MEER CIJFERS

De grafiek laat zien dat de uitval onder eerstejaars mbo-studenten 5-6 jaar geleden (de nu 22-jarigen) twee keer zo hoog was als 1-2 jaar geleden (de 18-jarigen). Er is sprake van een duidelijk positieve, dalende trend.

SWITCH BLIJFT GELIJK

Switch in het eerste verblijfsjaar van het mbo

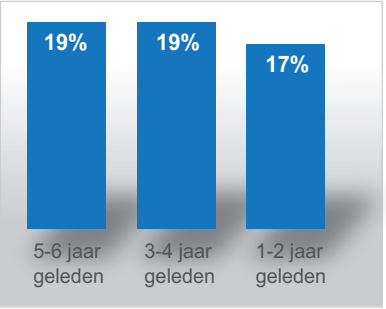

MEER CIJFERS

Switch is bepaald op het niveau van de beroepsopleiding (bc-code). Dit is een indeling die door DUO, de Inspectie van het onderwijs, SBB en de MBO Raad is opgesteld en waarin vergelijkbare kwalificaties aan elkaar gerelateerd worden.

Terwijl de uitval is gedaald, blijft het percentage switchers echter nagenoeg gelijk. Nog altijd wisselt bijna een op de vijf studenten in het eerste jaar mbo van opleiding.

DAT ROEPT VRAGEN OP

De daling van de uitval is een positieve ontwikkeling. De inzet die is gepleegd om voortijdig schoolverlaten terug te dringen en om met name de vaak nog kwalificatieplichtige jongeren snel weer in een andere opleiding te plaatsen, lijkt daarmee succesvol.

Maar gezien alle aandacht in de afgelopen jaren voor loopbaanoriëntatie, studiekeuze en de overstap vmbo-mbo zou ook een daling van het aantal switchers verwacht mogen worden. Waarom is dat (nog) niet gelukt? Zijn de gekozen aanpakken effectief? Zijn er meer of juist andere acties nodig?

Of moeten we het switchen van opleiding anders bekijken: is wisseling van opleiding wel een probleem? Of helpt het jonge mensen juist om het goede pad te vinden?

Deze en andere vragen staan centraal in het verdiepende onderzoek dat wordt uitgevoerd binnen de School-Werkt-monitor en waarover in 2019 wordt gerapporteerd.

Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten

UIT HET ONDERWIJS ZONDER STARTKWALIFICATIE

Als een jongere het onderwijs verlaat zonder startkwalificatie is hij of zij niet altijd een voortijdig schoolverlater (VSV-er). Jongeren die praktijkonderwijs als eindonderwijs volgen zijn vrijgesteld van de kwalificatieplicht en worden geen VSV-er als ze direct na het praktijkonderwijs stoppen. Overigens stroomt bijna de helft van de leerlingen uit het praktijkonderwijs door naar het mbo. Als ze daar vervolgens uitvallen, zijn ze wel VSV-er. Ook deelnemers van de entreeopleiding die het diploma halen en daarna minimaal 12 uur gaan werken tellen niet als VSV-er. In de monitorcijfers kunnen we niet precies zien hoeveel uur werk iemand heeft na de entreeopleiding.
Onduidelijker is de situatie van de leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs (vso): zij volgen een programma dat toeleidt naar vervolgonderwijs, werk of dagbesteding. In de cijfers kan dat onderscheid (nog) niet gemaakt worden. In de monitor tellen zij mee als VSV-er als ze geen startkwalificatie halen, met uitzondering van leerlingen met vso cluster-3 als eindonderwijs. Voor deze leerlingen geldt dat zij meestal een programma richting werk of dagbesteding volgen.

Uiteindelijk heeft 9 procent (1.079) van de jongeren op 22-jarige leeftijd geen startkwalificatie gehaald en volgen zij ook geen onderwijs meer. Daarvan is 7 procent (871) VSV-er en 2 procent (208) zijn jongeren met eindonderwijs zonder startkwalificatie.
Overigens heeft ook nog eens 5 procent (624) van de jongeren geen startkwalificatie gehaald, maar zitten zij nog wel in het onderwijs (mbo of hoger onderwijs).

BREEKPUNT 18 JAAR

Het percentage jongeren dat het onderwijs heeft verlaten zonder startkwalificatie loopt op tot 9 procent onder de 22-jarigen. De grote stijging vindt plaats na het bereiken van de 18e verjaardag: op dat moment eindigt de kwalificatieplicht. Het is voor veel jongeren een breekpunt in de schoolloopbaan. Zij verlaten het onderwijs zonder startkwalificatie, de meesten vanuit het mbo.

VSV en eindonderwijs zonder startkwalificatie, per peilgroep

	VSV	Eindonderwijs zonder SK
16 jaar	1%	0%
18 jaar	6%	2%
20 jaar	7%	2%
22 jaar	7%	2%

MEER CIJFERS

NIET IN ONDERWIJS OP 16-JARIGE LEEFTIJD

Niet alle 16-jarigen volgen onderwijs. Het gaat om een groep van 170 jongeren. Het zijn jongeren die een vrijstelling van leerplicht hebben gekregen (41) en voor wie het eindonderwijs praktijkonderwijs, vso cluster-3 of de entreeopleiding met diploma is (10). Ook zijn er 19 jongeren al uitgestroomd met startkwalificatie. Het merendeel van de jongeren is echter VSV-er (119). Op een totaal van meer dan 10.000 16-jarigen is dat een klein aantal, maar afgezet tegen het totaal aantal VSV-ers gaat het toch om een fors deel. Opvallend is dat helft van deze groep bestaat uit nieuwkomers.

MEER CIJFERS

Niet in onderwijs zonder startkwalificatie

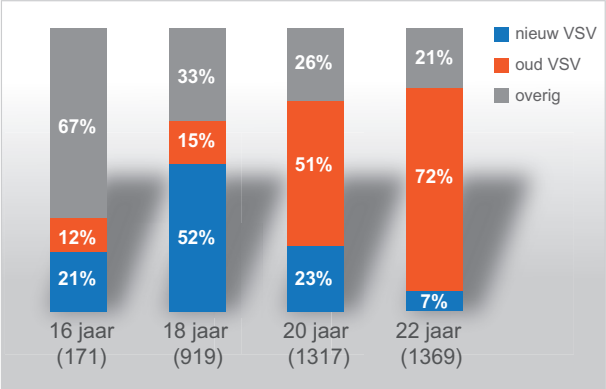

NIEUWE EN OUD-VSV-ERS

Van alle VSV-ers op 18-jarige leeftijd is ruim de helft dat jaar uitgevallen. De aanwas van nieuwe VSV-ers in de leeftijdsgroepen van 20 en 22 jaar is gering. De meeste VSV-ers zijn zogenaamde oud-VSV-ers, die vaak al jaren eerder zijn uitgevallen.

In de grafiek is per leeftijdsgroep het aantal vermeld. Met 'overig' wordt bedoeld eindonderwijs entree (met diploma), vso cluster-3 of praktijkonderwijs, vrijstelling leerplicht of 'nieuwkomer'. Bij de oudere leeftijdsgroepen (20-22 jaar) bestaat de categorie 'overig' bijna geheel uit personen met eindonderwijs zonder startkwalificatie. Bij de jongere leeftijdsgroepen zien we juist meer vrijstellingen (16 jaar) en meer nieuwkomers (16-18 jaar). De monitorcijfers laten zien dat in elke leeftijdsgroep een deel van de VSV-ers behoren tot de nieuwkomers, maar dat het percentage onder de hogere leeftijdsgroepen (20-22 jaar) aanmerkelijk lager ligt. Het is nog onduidelijk wat precies de achtergrond hiervan is. Vervolgonderzoek in de SchoolWerkt-monitor naar de samenstelling en loopbanen van de groep nieuwkomers moet daarover meer duidelijkheid geven.

MEER CIJFERS

Wat is een startkwalificatie ook alweer?

Een startkwalificatie is een diploma van havo of vwo of van mbo-niveau 2 of hoger. Jongeren die nog geen startkwalificatie hebben, zijn leerplichtig (kwalificatieplichtig) tot hun 18e verjaardag. De verplichting vervalt zodra een leerling een startkwalificatie behaalt. Jongeren van 12 tot 23 jaar, die het onderwijs verlaten zonder een startkwalificatie behaald te hebben, worden voortijdig schoolverlater (VSV-er). VSV-ers van 23 jaar en ouder tellen niet meer mee in de statistieken.

Startkwalificatie via de AVO-route

Hoewel de startkwalificatie vaak geassocieerd wordt met een beroepsopleiding (mbo), behalen veel meer jongeren een startkwalificatie via een havo/vwo-diploma.

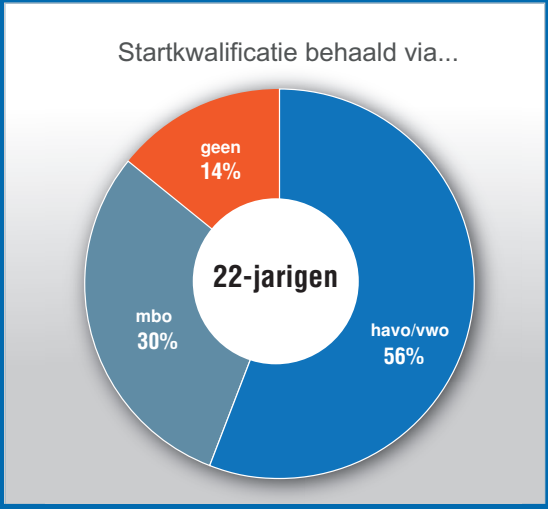

Van de 22-jarigen heeft meer dan de helft de startkwalificatie via het havo of vwo behaald.

MEER CIJFERS

Verzuim

In het Regiomonitor-rapport *Uitval in het mbo voorkomen* uit 2017 is het ongeoorloofd verzuim bij zes Utrechtse mbo-instellingen in kaart gebracht. De cijfers spraken voor zich: bij de twee grootste mbo-instellingen kende circa 40 procent van de studenten (onder de 23 jaar) meer dan 10 procent ongeoorloofd verzuim. Ook uit het aantal DUO-verzuimmeldingen bleek dat het verzuim zeer omvangrijk is: bij de grote instellingen had respectievelijk 22 en 33 procent van de studenten één of meer DUO-verzuimmeldingen in één studiejaar. Hoewel verzuim niet altijd een voorbode van uitval hoeft te zijn, is er wel degelijk sprake van een omvangrijk en veelvoorkomend fenomeen. Overigens liet het onderzoek ook zien dat bij enkele kleinere mbo-instellingen ongeoorloofd verzuim veel minder vaak voorkomt.

MEER WETEN **Rapport Regiomonitor Uitval in het mbo voorkomen**

Wanneer spreken we over ongeoorloofd verzuim? Is verzuim een groot probleem? Is het vooral iets dat in het mbo voorkomt? In de SchoolWerkt-monitor kijken we opnieuw naar het verzuimvraagstuk.

Verzuim melden bij het Verzuimloket

Scholen melden ongeoorloofd verzuim via het Verzuimloket van DUO (vandaar de term DUO-melding) aan de gemeenten. Verzuim wordt gemeld als de leerling meer dan 16 uren gedurende een periode van 4 weken afwezig is. Ook zijn er meldingen voor signaal- en voor luxeverzuim. De meldingen komen terecht bij de gemeente waar de leerling woont, of als hij ouder dan 18 is, bij het RMC. Een jongere is leerplichtig (of kwalificatieplichtig) tot zijn 18e verjaardag. Daarna is naar school gaan niet meer verplicht.

MEER WETEN

In de SchoolWerkt-monitor kijken we naar de 16- en 18-jarigen. Hoe vaak hebben zij in het voorgaande schooljaar een verzuimmelding bij DUO gehad voor ongeoorloofd verzuim?

- Verreweg de meeste jongeren hebben geen verzuimmelding: van de 16-jarigen heeft 95 procent en van de 18-jarigen 88 procent geen verzuimmelding gehad.
- Maar het kleine percentage dat wel een verzuimmelding heeft, levert toch een flink aantal op: 489 16-jarigen en 1.246 18-jarigen met één of meer verzuimmeldingen. We kijken nu alleen naar twee leeftijdsgroepen, maar als je alle leeftijdsgroepen van 16 tot en met 22 jaar bij elkaar zou optellen, dan komt het aantal jongeren met één of meer verzuimmeldingen uit op enkele duizenden per jaar.

MEER CIJFERS

VERZUIM IS NIET ALTIJD DE VOORBODE VAN UITVAL

Eerder onderzoek laat zien dat verreweg de meeste verzuimers niet uitvallen en voortijdig schoolverlater worden. Minder dan een vijfde van al het ongeoorloofd verzuim is een voorbode van voortijdig schoolverlaten: veruit de meeste verzuimers vallen dus niet uit. Dat neemt niet weg dat ongeoorloofd verzuim problematisch is: leerlingen of studenten missen een deel van het onderwijs. Verzuim heeft ook te maken met de wijze waarop het onderwijs is georganiseerd, met de aantrekkelijkheid van het onderwijs en met de relatie tussen student en docent.

Ongeoorloofd verzuim naar onderwijssoort, per peilgroep

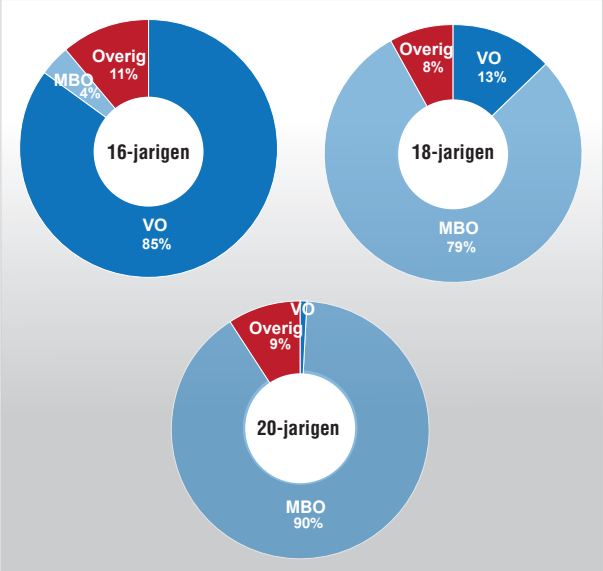

MEER CIJFERS

IS VERZUIM EEN MBO-PROBLEEM?

Ongeoorloofd verzuim komt in het mbo vaak voor, zoals we zagen, maar is zeker niet alleen een probleem in het mbo. Ook in het voortgezet onderwijs is verzuim een probleem.

Hoe zit het precies:

- Om de percentages in de figuur goed te interpreteren, is het nodig om ook te kijken hoeveel van de 16- en 18-jarigen op dat moment in het voortgezet onderwijs of mbo zaten. Bijna alle 16-jarigen zaten in het voorgaande schooljaar op het voortgezet onderwijs. Daarom komen bijna alle verzuimmeldingen uit deze onderwijssoort. Van alle 16-jarigen in het voortgezet onderwijs kreeg maar 4 procent een verzuimmelding.
- Het aantal verzuimmeldingen neemt toe naar mate de leeftijd van de jongeren stijgt: het aantal meldingen bij 18-jarigen ligt tweeënhalf maal hoger dan bij 16-jarigen. Dat effect is vrijwel geheel toe te wijzen aan de overgang van jongeren naar het mbo. Ter vergelijking: het percentage verzuim in het voortgezet onderwijs ligt voor alle leeftijdsgroepen rond de 4 procent, terwijl het percentage in het mbo op 23 procent ligt. Bij de oudere leeftijdsgroepen is de deelname aan het mbo hoger en komen de verzuimmeldingen grotendeels uit het mbo. Meer mbo-deelname betekent dus meer verzuimmeldingen.

Maar er is nog iets anders aan de hand: van studenten in het hoger onderwijs wordt geen verzuim gemeld. Deze studenten hebben allemaal een startkwalificatie gehaald en komen dus niet voor in de verzuimgegevens. Dat geldt wel voor de mbo'ers. De meeste mbo'ers halen pas een startkwalificatie als ze het diploma van hun opleiding krijgen. Mbo-instellingen melden om die reden ook verzuim van 18-23-jarigen. Daarom komen bijvoorbeeld bij de 20-jarigen vrijwel alle verzuimmeldingen uit het mbo, omdat het mbo de enige onderwijssoort is die dan nog verzuim meldt.

Kwetsbaar en de kans op voortijdig schoolverlaten

In de SchoolWerkt-agenda wordt veel aandacht besteed aan de problematiek van jongeren in een kwetsbare positie. In verschillende actielijnen komt het thema terug, onder meer als het gaat over warme overdracht, extra ondersteuning en de overgang naar de arbeidsmarkt.

'KWETSBARE JONGEREN'

Het is moeilijk om te bepalen welke jongeren als kwetsbaar aangemerkt moeten worden. In de SchoolWerkt-agenda spreekt men, in navolging van het overheidsbeleid, over jongeren in een kwetsbare positie. Daar wordt onder verstaan: jongeren van 16-23 jaar die moeite hebben met het behalen van een startkwalificatie of die een grote afstand hebben tot de arbeidsmarkt. Het betreft uitstromers uit het praktijkonderwijs, vso of de entreeopleiding. In het mbo gaat het bovendien om jongeren die het diploma kunnen halen, maar extra tijd, ondersteuning of flexibiliteit nodig hebben.
Niet alle groepen in de beschreven definitie zijn in de cijfers eenduidig terug te vinden. Zo is wel duidelijk of iemand afkomstig is uit bijvoorbeeld het praktijkonderwijs, maar niet welke studenten in het mbo extra ondersteuning behoeven.
In de SchoolWerkt-monitor kijken we daarom op basis van de beschikbare cijfers op twee manieren naar of iemand tot de doelgroep behoort:

- Iedereen die ooit op het praktijkonderwijs, vso, OPDC of de entreeopleiding (mbo-niveau 1) heeft gezeten, of nog zit.
- Iedereen die in het mbo een zwaardere vorm van extra ondersteuning heeft gehad (in het schooljaar 2016-2017). We nemen daarin ook expliciet de mbo-studenten van niveau 3 en 4 mee.

Jongeren die voldoen aan deze criteria behoren in de SchoolWerkt-monitor tot de doelgroep 'kwetsbare jongeren'. In de definitie wordt niet gekeken naar leerlingen van het havo/vwo of studenten hoger onderwijs die extra ondersteuning behoeven. Helaas kunnen we dus geen volledig beeld geven van bijvoorbeeld alle 18-jarigen die tot de groep kwetsbare jongeren behoren.

KWETSBAAR

Circa 7 procent van alle jongeren heeft ooit op het praktijkonderwijs, vso, OPDC of de entreeopleiding gezeten. Dat percentage is voor alle jaargroepen ongeveer gelijk. Het percentage mbo-studenten dat een zwaardere vorm van ondersteuning (psychosociale ondersteuning, passend onderwijs) of een warme overdracht vo-mbo heeft gehad, varieert per jaargroep tussen 7-10 procent.
Als we nu alle criteria, inclusief de warme overdracht vo-mbo, bij elkaar optellen, dan kunnen we zien hoeveel jongeren tot de categorie kwetsbaar behoren. Per jaargroep kunnen circa 1.000 jongeren in de regio als kwetsbaar worden aangemerkt, zo'n 9 procent. In de hele regio gaat het, alle jaargroepen bij elkaar opgeteld, dus om duizenden jongeren.

MEER CIJFERS

KWETSBAAR EN VSV

Belangrijk is nu de vraag of kwetsbare jongeren inderdaad in hun loopbaan een grotere kans lopen op VSV. Kwetsbaar wil niet altijd zeggen dat het mis gaat in de schoolloopbaan. In de SchoolWerkt-monitor hebben we gekeken hoeveel van de kwetsbare jongeren VSV-er worden en dat vergeleken met de niet-kwetsbare jongeren. We maken daarbij het onderscheid tussen de twee benoemde groepen: jongeren die door hun herkomst in het praktijkonderwijs, vso, OPDC, of entreeopleiding kwetsbaar zijn en jongeren die door de ontvangen ondersteuning in het mbo benoemd zijn als kwetsbaar. We vergelijken het percentage met en zonder VSV voor kwetsbare en niet-kwetsbare jongeren.

We laten naast het percentage VSV ook het percentage 'eindonderwijs zonder SK', dat wil zeggen zonder startkwalificatie. Jongeren uit het vso met het uitstroomprofiel arbeid of dagbesteding tellen niet mee als VSV-er als het vso voor hen eindonderwijs is. Ook jongeren voor wie het praktijkonderwijs eindonderwijs is en jongeren met een diploma van de entreeopleiding en een baan van minimaal 12 uur per week tellen niet mee als VSV-er.

De uitstroomprofielen van de jongeren in het vso zijn niet bekend in de data. Omdat bijna alle jongeren uit het vso cluster-3 een programma richting werk of dagbesteding volgen, hebben we er in de monitor voor gekozen om de totale groep uit het vso cluster-3 niet mee te tellen als VSV-er als zij na uitstroom uit het vso geen onderwijs meer volgen en ook geen startkwalificatie hebben gehaald. Voor de clusters 1, 2 en 4 is het aandeel jongeren in de uitstroomprofielen arbeid en dagbesteding (veel) kleiner. Naar schatting gaat het om circa de helft van de leerlingen in het vso cluster-1 en -2 en een nog kleiner deel van de jongeren in het vso cluster-4. Exacte aantallen zijn echter niet bekend. Het precieze aantal of percentage VSV-ers is om die reden niet betrouwbaar te schatten.
In de figuren laten we de 16-jarigen buiten beschouwing, omdat zij veelal nog in het voortgezet onderwijs zitten.

Een paar punten vallen op:

- Van de niet-kwetsbare 20- en 22-jarigen is 5 procent VSV-er. Dat is in percentage veel lager dan bij de kwetsbare groep, maar in aantal zijn het er meer dan tweemaal zoveel.
- Gemeten over alle 20- en 22-jarigen (dus kwetsbare en niet-kwetsbare jongeren samen) behaalt bijna een op de tien jongeren geen startkwalificatie. Het merendeel daarvan is VSV-er (7%), een kleiner deel heeft praktijkonderwijs, vso cluster-3 of entree (met diploma) als eindonderwijs gehad (2%).
- Wat natuurlijk het meest opvalt, is hoeveel van de groep kwetsbare jongeren uiteindelijk geen startkwalificatie behaalt. Op 22-jarige leeftijd heeft van de kwetsbare jongeren minder dan de helft een startkwalificatie. Ruim 30 procent is VSV-er en een kwart had eindonderwijs zonder startkwalificatie.

- Er zijn duidelijke verschillen zichtbaar tussen de verschillende kwetsbare groepen.
  - Van de jongeren met een achtergrond in het **vso cluster-1, -2 en -4 of op OPDC Utrecht** heeft op 22-jarige leeftijd circa 20 procent een startkwalificatie gehaald. Ongeveer 55 procent heeft geen startkwalificatie gehaald en volgt ook geen onderwijs meer. Voor diegenen met een achtergrond in het vso cluster-1 of -2 zal dat onderwijs relatief vaak eindonderwijs zijn. De kwetsbare jongeren met een achtergrond in het vso cluster-4 volg(d)en vaker het profiel vervolgonderwijs en zijn daardoor vaker VSV-er. Datzelfde geldt voor leerlingen die ooit op OPDC Utrecht hebben gezeten. In beide groepen is op 22-jarige leeftijd ongeveer de helft VSV-er.
  - Voor de meeste jongeren met een achtergrond in het **vso cluster-3** is het vso eindonderwijs (78%). Voor ruim een vijfde geldt dat niet: zij vervolgen hun schoolloopbaan na uitstroom uit het vso. Van deze jongeren wordt 12 procent VSV-er. De overige 10 procent is op 22-jarige leeftijd nog in onderwijs of heeft een startkwalificatie gehaald.
  - Ongeveer de helft van de jongeren die **praktijkonderwijs** hebben gevolgd stromen door naar het mbo. De resultaten zijn wisselend: circa 20 procent haalt er een startkwalificatie. Dat is een prestatie, gezien de achtergrond uit het praktijkonderwijs. Nog eens bijna 20 procent is op 22-jarige leeftijd nog bezig met een opleiding. Eenzelfde groep is er niet in geslaagd een diploma te halen en is VSV-er.
  - Circa een derde van de jongeren die (ooit) de **entreeopleiding** hebben gedaan, slaagt er niet in een diploma te behalen en is VSV-er. Ongeveer 40 procent haalt dat entreediploma wel, waarvan een deel (22%) op een later moment ook een startkwalificatie heeft weten te halen.
- De loopbanen van jongeren met ondersteuning in het mbo vertonen een ander beeld. In de Regiomonitor VSV kwam naar voren dat ongeveer 15 procent van de jongeren met psychosociale ondersteuning op het mbo er niet in slaagde om de opleiding te vervolgen en VSV-er werd. Dat percentage was alle jaren min of meer gelijk. Ook uit de cijfers van de 18-jarige jongeren in het mbo die ondersteuning hebben komt een vergelijkbaar beeld naar voren: 16 procent is het jaar volgend op de ondersteuning VSV-er. De overige jongeren volgen nog steeds een opleiding.

De term kwetsbaar, zoals we hem hier gebruiken, betekent dus echt iets: de kans dat een kwetsbare jongere geen startkwalificatie haalt, is groot! Om die reden wordt in de SchoolWerkt-agenda in verschillende actielijnen aandacht besteed aan deze groep jongeren, bijvoorbeeld in de warme overdracht, extra ondersteuning en de overgang naar de arbeidsmarkt. In de verdiepende onderzoeken die in het kader van de SchoolWerkt-monitor worden uitgevoerd, is één van de onderwerpen de loopbanen van kwetsbare jongeren. Daarover wordt in 2019 gepubliceerd.
Natuurlijk zegt het niet behalen van een startkwalificatie door kwetsbare jongeren nog niets over de situatie waarin de 22-jarigen zonder startkwalificatie verkeren. Meer daarover is te lezen in de bijdrage **23 jaar en geen startkwalificatie**.

Percentage VSV naar kwetsbare en niet-kwetsbare jongeren, per peilgroep

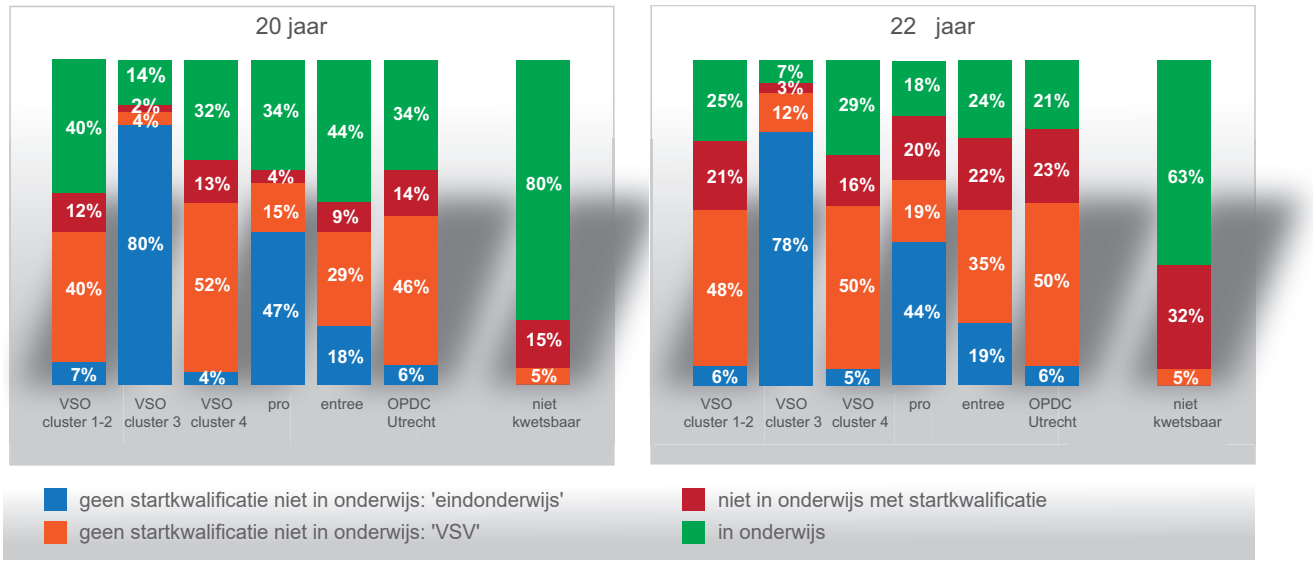

MEER CIJFERS

Aandacht voor speciaal

In de regio Utrecht starten elk jaar rond de 500 jongeren in het voortgezet speciaal onderwijs (vso). De SchoolWerkt-monitor laat zien dat veel van hen niet het perspectief op een startkwalificatie hebben, dus geen havo- of vwo-diploma en geen afgeronde beroepsopleiding op minimaal niveau 2. Voor de toekomst is dat een belangrijk aandachtspunt: hoe vergaat het deze leerlingen in hun verdere loopbaan en wat hebben zij nodig om op termijn een stevige maatschappelijke positie te krijgen?
In deze bijdrage zoomen we in op het vso zelf: wat is het aanbod in de regio en hoe ontwikkelt zich de instroom?

REGIO UTRECHT

De regio kent 14 scholen voor vso. De scholen hebben een uiteenlopend aanbod: voor verschillende clusters, onderwijstypen en doelgroepen. De scholen trekken soms leerlingen uit een wijde omgeving, ook van buiten de regio.
Sinds de invoering van Passend Onderwijs in 2014 gelden andere procedures voor toelating tot het vso. Een van de doelstellingen van Passend Onderwijs is om leerlingen ook in het reguliere onderwijs waar nodig passende, extra ondersteuning te bieden. De vraag was of dat zou leiden tot minder leerlingen die naar het speciaal onderwijs worden verwezen. Wat zeggen de cijfers hierover?

Aantal leerlingen in het vso in de regio, per cluster

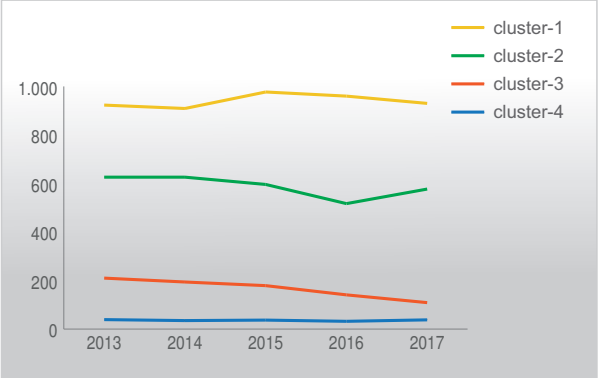

MEER CIJFERS

Het aantal leerlingen in de vier clusters van het vso is al jaren relatief stabiel. De aantallen schommelen iets per jaar, maar laten geen duidelijke trend van daling of stijging zien. Cluster-4 heeft met afstand de meeste leerlingen. De jaarlijkse instroom, alleen vanuit de regio zelf, bedraagt tussen de 350 en 400 leerlingen.

Het speciaal onderwijs bestaat uit 4 clusters:
- Cluster-1: blinde, slechtziende kinderen;
- Cluster-2: dove, slechthorende kinderen en kinderen met een taal- spraakontwikkelingsstoornis;
- Cluster-3: motorisch gehandicapte, verstandelijk gehandicapte en langdurig zieke kinderen;
- Cluster-4: kinderen met psychische stoornissen en gedragsproblemen.

Scholen voor vso moeten een ontwikkelingsperspectief voor leerlingen vaststellen. In dit plan staat hoe zij een passend einddoel voor het kind willen halen. Dat kan zijn:
- een diploma halen;
- een baan vinden;
- een plek vinden in de dagbesteding.

Leerlingen kunnen op het voortgezet speciaal onderwijs blijven tot en met het schooljaar waarin ze 20 jaar worden. Die periode kan iets langer zijn als daarmee de kans op een diploma of passende plek op de arbeidsmarkt groter wordt.

MEER WETEN

De regio kent vier samenwerkingsverbanden van vo-scholen, waarbij de vso-scholen voor cluster-3 en -4 zijn aangesloten. De ontwikkeling van de instroom verschilt nauwelijks tussen de vier samenwerkingsverbanden. Alleen het samenwerkingsverband Sterk VO kende in 2017, na enkele jaren van toename, een daling van de instroom in cluster-4.
De cijfers laten niet zien dat het aantal jongeren in het vso afneemt. Eerder zagen we dat jongeren uit het vso behoren tot een kwetsbare doelgroep met een grote kans om op hun 22e geen startkwalificatie te hebben. Ook voor de komende jaren blijft daarom de loopbaan van onderwijs naar werk voor deze doelgroep een belangrijk aandachtspunt.

acer
CAHIER

Havo: rotonde van het VO

EEN BELANGRIJKE ONDERWIJSSOORT

Meer dan een derde van alle 16-jarigen in het voortgezet onderwijs zit op het havo (bovenbouw). Het gaat om 36 procent.
De deelname aan het havo (bovenbouw) is in de afgelopen vijf jaar stabiel gebleven. Het percentage havo-leerlingen schommelde in de afgelopen jaren tussen de 12 en 13 procent. De deelname havo/vwo-onderbouw is in dezelfde periode wel wat gestegen, van 30 naar 34 procent.

DE ROTONDE VAN HET VO

Het havo fungeert als een 'rotonde' van het voortgezet onderwijs, met tal van in- en uitvoegende stromen. Het havo kent – meer dan elk ander onderwijstype – vele op- en afstromers. Op het havo zitten niet alleen leerlingen die instromen en zonder wisselingen de opleiding afmaken, maar ook veel leerlingen die opstromen vanuit het vmbo (al dan niet met diploma) of afstromen vanuit het vwo.

Van alle 18-jarigen zijn:

- 499 leerlingen ooit afgestroomd van havo/vwo naar vmbo;
- 543 leerlingen ooit opgestroomd van vmbo naar havo/vwo;
- 196 leerlingen ooit afgestroomd van vwo naar havo;
- 179 leerlingen ooit opgestroomd van havo naar vwo.

In totaal zijn meer dan 1.300 van de 18-jarigen opgestroomd naar of afgestroomd van het havo. Er zijn dus niet alleen veel jongeren die direct voor het havo kiezen, maar er zijn ook veel leerlingen die pas in een later stadium op het havo terechtkomen.

Opvallend
Kijkend naar de 18-jarigen valt op dat er ongeveer evenveel op- als afstroom is van vmbo naar havo en vice versa, maar ook van havo naar vwo en vice versa.

MEER CIJFERS **Afstroom in het VO**

MEER CIJFERS **Opstroom in het VO**

Op- en afstroom in het VO
Het havo kan met recht de rotonde van het voortgezet onderwijs worden genoemd. Van alle 18-jarigen is ongeveer 17 procent op- en/of afgestroomd in het voortgezet onderwijs. Het gaat om bijna 1.700 jongeren. Het grootste deel daarvan is gerelateerd aan het havo: 74 procent van de afstroom en 71 procent van de opstroom.

MEER CIJFERS

LANGERE STUDIEDUUR

Veel havo-leerlingen doen er langer dan vijf jaar – de nominale studieduur – over om het diploma te halen. Ongeveer 43 procent van alle 18-jarigen in het havo zit zes jaar of langer in het voortgezet onderwijs.

MEER CIJFERS

Het ligt voor de hand om de langere studieduur te verklaren door de vele op- en afstromers waarmee het havo te maken heeft. Toch is dat maar ten dele het geval. Van alle havo-leerlingen die er langer dan vijf jaar over doen, behoort minder dan de helft (47%) tot de op-/afstromers. Echter, meer dan de helft (53%) is niet op-/afgestroomd in het voortgezet onderwijs. Dat betekent dat op-/afstroom lang niet altijd de verklaring is voor een langere studieduur. In praktijk is een groot deel van de langere studieduur dan ook verklaarbaar door doublures.

MEER CIJFERS

Havo is een van de thema's in de verdiepende onderzoeken die in het kader van de SchoolWerkt-monitor worden uitgevoerd en waarover in 2019 wordt gepubliceerd.

23 jaar en geen startkwalificatie

EÉN OP DE TIEN GEEN STARTKWALIFICATIE

Als de jongvolwassenen 23 jaar worden, vallen zij niet meer onder de aanpak voortijdig schoolverlaten. Het is dus een geschikt moment om de (tussen)balans op te maken. Hoewel verreweg de meeste jongvolwassenen hun schoolloopbaan met succes hebben afgerond of vervolgen, springt het meest in het oog dat bijna een op tien uiteindelijk geen startkwalificatie haalt. In de bijdrage **Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten** zagen we dat van alle ruim 12.000 22-jarigen 9 procent het onderwijs verlaten heeft zonder dat zij een startkwalificatie hebben behaald. Voor het grootste deel betreft het VSV-ers (7%) voor wie het onzeker is of zij zonder afgeronde opleiding in staat zijn om werk te vinden (en te behouden). Voor een klein deel (2%) gaat het om personen die praktijkonderwijs, vso cluster-3 of de entreeopleiding (met diploma) als eindonderwijs hebben gevolgd. Hoewel het eindonderwijs hen voorbereid op de arbeidsmarkt, gelden zij als 'kwetsbare groep' en geldt voor hen de opgave om ze toe te leiden naar duurzaam werk.

HOOG PERCENTAGE

Het VSV-percentage dat het ministerie van OCW jaarlijks publiceert is veel lager dan de 7 procent in de SchoolWerkt-monitor. Voor het voortgezet onderwijs geeft het ministerie bijvoorbeeld streefpercentages van 1-2 procent en voor de mbo-opleidingen niveau 3-4 liggen de percentages rond de 3 procent. Hoe kan dat? Het VSV-percentage dat het ministerie publiceert, staat voor het jaarlijks aantal nieuwe VSV-ers. Het wordt berekend als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar staan ingeschreven. In deze monitor is de benadering anders en staat de situatie van alle 22-jarigen centraal. Op die manier worden ook jongvolwassenen die al langere tijd VSV-er zijn zichtbaar in de cijfers.

Factsheet VSV-cijfers

SLAG AL GESTREDEN BIJ DE LEEFTIJD VAN 20

Ook bij de 20-jarigen is het percentage VSV-ers al 7 procent. Dat betekent dat er tussen 20 en 22 jaar weinig verandert: het feitelijk voortijdig schoolverlaten heeft dan al plaatsgevonden. De grootste toename zit, zoals we eerder lieten zien, kort na de 18e verjaardag, als de kwalificatieplicht eindigt.

EIGENLIJK IS HET PERCENTAGE NOG HOGER

In feite zou het percentage VSV onder 22-jarigen nog hoger liggen als zich niet honderden nieuwe 22-jarigen met een startkwalificatie in de gemeente Utrecht hadden gevestigd. Door de toeloop van studenten in het hoger onderwijs stijgt het percentage dat een startkwalificatie heeft. Een dergelijk verschijnsel doet zich ook voor bij andere universiteitssteden.

ELK JAAR KOMEN ER BIJNA 900 VSV-ERS BIJ!

Een VSV-percentage van 7 procent staat voor 871 mannen en vrouwen van 22 jaar. Dat betekent dat er jaarlijks honderden personen zonder startkwalificatie bijkomen. Kijk je bijvoorbeeld naar de leeftijdsgroep 23-27 jaar dan heb je het over vier van deze jaargroepen: bijna 3.500 jongvolwassenen niet in onderwijs en zonder startkwalificatie in de regio Utrecht (4 x 871 jongeren). Hoewel het cijfer natuurlijk een ruwe schatting betreft, geeft het wel aan dat enkele duizenden jongvolwassenen in de regio er niet in slagen een startkwalificatie te halen.

Ongeveer een kwart van deze groep zijn kwetsbare jongeren. Een deel van de jongvolwassenen kan op latere leeftijd mogelijk alsnog een startkwalificatie halen. Tegelijkertijd is er ook een groep 22-jarigen in het mbo die alsnog zonder startkwalificatie uit zou kunnen vallen.

ONDERWIJSACHTERGROND

Wat weten we van deze 871 VSV-ers? Wat is hun achtergrond? Ruim 70 procent van de groep had als laatste onderwijsinschrijving het mbo. Het valt op dat 11 procent afkomstig is uit het voortgezet onderwijs en 10 procent uit het vso.

WERK EN INKOMEN

Hoe zit het met de arbeidsmarkt- en inkomenssituatie van deze groep? Om dat te bepalen hebben we in de monitor geen momentopname gemaakt, maar gekeken naar een periode van een jaar. Door over een langere periode te kijken of iemand werk en inkomen heeft, ontstaat een betrouwbaarder beeld van hun situatie.

Van de 871 jongvolwassenen is van 752 de arbeidsmarktsituatie bekend. Van deze groep zijn gegevens over het type inkomen en de hoogte van het inkomen beschikbaar. Het aantal uren dat iemand werkt is niet bekend. Van de overige 119 jongvolwassenen zijn geen of onvolledige gegevens bekend.

Bijna 30 procent heeft in het afgelopen jaar helemaal geen werk gehad. Nog eens 12 procent heeft 1-6 maanden van het jaar gewerkt. Meer dan de helft (59%) had het grootste deel van het jaar werk.

Belangrijk is nu de vraag of de jongvolwassenen zelfstandig in hun onderhoud kunnen voorzien. We kijken daarvoor naar hun inkomen: ligt dat hoger of lager dan het wettelijk minimumloon (WML). Als maatstaf nemen we het maandinkomen, ongeacht hoeveel uur per week iemand werkt. Daarbij tellen we het inkomen uit werk en uitkering bij elkaar op.

Duidelijk is dat het overgrote deel een inkomen heeft lager dan het WML. Slechts 18 procent haalt die grens wel.

Dat betekent dat ook veel van de werkenden een inkomen hebben dat lager dan het WML ligt. Van de werkenden die 7-12 maanden werk hebben, heeft slechts 29 procent een inkomen op of boven het WML. Van degenen die minder maanden werk hebben, ligt bij vrijwel niemand het inkomen op of boven het WML. Dat de werkenden een inkomen hebben onder het WML kan ermee te maken hebben, dat ze minder dan fulltime of met wisselende uren werken. Gegevens hierover ontbreken echter.

UITKERING

Van de hele groep 22-jarige VSV-ers heeft 36 procent een uitkering, waarvan iets meer dan de helft in combinatie met werk.
Opvallend is dat een klein deel (11%) geen werk en geen uitkering heeft en dus ook geen (bekend) inkomen.

Kenmerken VSV-ers, peilgroep 22 jaar

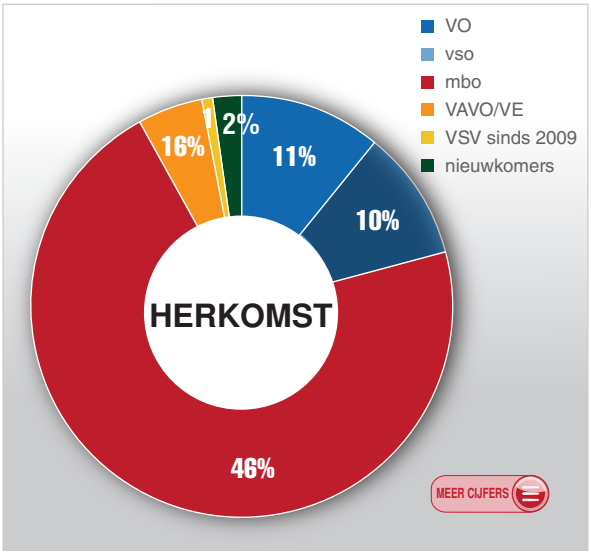

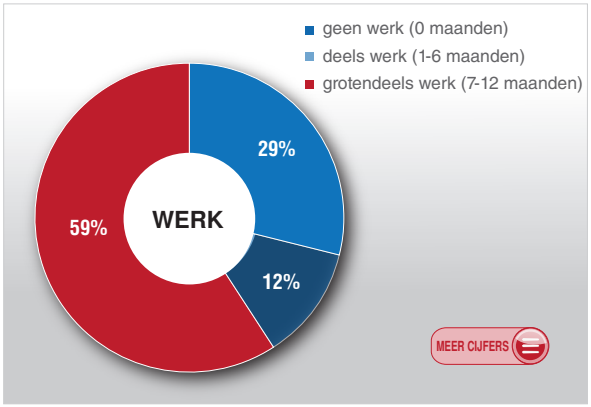

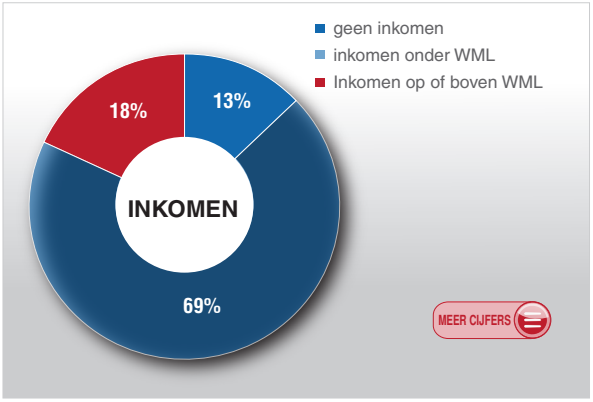

De cijfers laten zien dat bijna de helft van de VSV-ers geen stabiel werk heeft en vaak ook een laag inkomen. Zij zijn een belangrijke zorg. In de SchoolWerkt-agenda wordt ingezet op het bereiken en activeren van deze doelgroep.

In de kwalitatieve onderzoeken die in het kader van de SchoolWerkt-monitor worden uitgevoerd, is het thema van de zogenaamd 'oud-VSV-ers' een van de onderwerpen waar dieper op wordt ingegaan.

Opleiden voor werk

Nu de economische crisis voorbij is en de jeugdwerkloosheid sterk gedaald, doet zich direct weer een ander probleem voor: krapte op de arbeidsmarkt.

Een paar jaar geleden was er vooral een personeelstekort in de techniek en de ICT. Nu is er ook voor veel andere beroepen een personeelstekort. Werkgevers zoeken vooral vakmensen: van hoveniers, glazenwassers en vrachtwagenchauffeurs tot verzorgenden. In de techniek is er op alle niveaus een tekort aan personeel. Van grondwerkers en stukadoors tot hoger opgeleide ingenieurs.

In sommige beroepsrichtingen blijft het personeelstekort beperkt tot mensen met een hbo- of universitair diploma. Dit zijn vaak specialistische beroepen. Zo hebben werkgevers in het onderwijs bijvoorbeeld moeite met het vinden van docenten techniek en exacte vakken en is er in veel sectoren een tekort aan ICT'ers, zoals programmeurs en securityspecialisten.

MEER WETEN **Moeilijk vervulbare vacatures**
Landelijk overzicht van beroepen.

Voor studenten in het mbo zijn de vooruitzichten op werk goed, maar vooral als zij opleidingen kiezen die aansluiten bij de vraag op de arbeidsmarkt. Dat geldt zeker niet voor alle opleidingen. De Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs-Bedrijfsleven (SBB) peilt elk jaar de kans die mbo-opleidingen bieden op werk in de regio.

De grafiek laat zien welke kans op werk de mbo-opleidingen bieden die de jongeren in de regio volgen. De gegevens hebben betrekking op de kans op werk in de arbeidsmarktregio Midden-Utrecht en hebben betrekking op het jaar 2017.

Het mbo kent een brede waaier aan verschillende opleidingen. Om een indruk te geven: de studenten in de regio Utrecht volgen meer dan 220 verschillende mbo-opleidingen. Een deel van deze opleidingen heeft volgens het SBB een geringe of matige kans op werk.

Kans op werk (SBB) van de opleiding die de jongeren volgen, per peilgroep

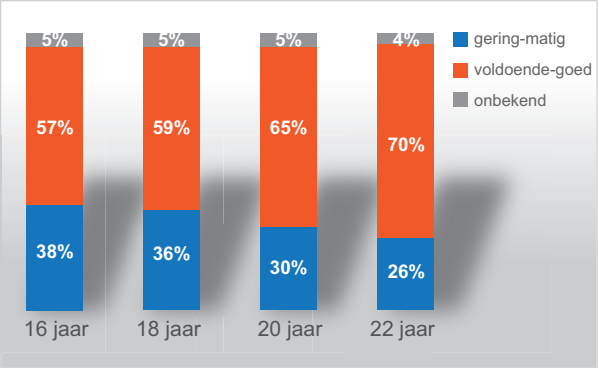

OPLEIDINGEN MET MINDER KANS OP WERK

Wat zijn nu de opleidingen met een geringe of matige kans op werk? Om een goed beeld te krijgen, kijken we in eerste instantie naar de 18-jarigen: dat is de leeftijdsgroep met veruit de meeste mbo-studenten (4.000) en bovendien zijn de meeste daarvan nog in het eerste deel van de opleiding. De volgende tabel laat de top tien van opleidingen met een geringe/matige kans op werk met de meeste studenten zien.

Top tien opleidingen met een geringe/matige kans op werk met de meeste studenten, 18 jarigen

Opleiding met geringe/matige kans op werk	Aantal
Helpende Zorg en Welzijn (niveau 2)	131
Sport- en bewegingsleider (niveau 3)	126
Mediavormgever (niveau 4)	113
Onderwijsassistent (niveau 4)	110
Medewerker evenementenorganisatie (niveau 4)	70
Salonmanager (niveau 4)	62
Gespecialiseerd pedagogisch medewerker (niveau 4)	57
Leidinggevende travel en hospitality (niveau 4)	55
Manager/ondernemer horeca (niveau 4)	44
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener (niveau 4)	44

Het valt op dat de meeste opleidingen in het rijtje niveau-4 opleidingen zijn. Elke opleiding kent zijn eigen verhaal en achtergrond. Voor sommige opleidingen is de kans op werk sterk afhankelijk van het overheidsbeleid, denk bijvoorbeeld aan de opleidingen Helpende Zorg en Welzijn en Onderwijsassistent. Andere opleidingen hebben te maken met meer instroom dan arbeidsmarktkansen, vanwege het populaire karakter van de opleiding bij studenten.

Van de 18-jarigen volgen er ongeveer 1.400 een opleiding met geringe/matige kans op werk. Daarvan zitten er 800 in de getoonde top tien van opleidingen. De overige 600 zitten verspreid over 43 andere opleidingen.

MEER CIJFERS

OPLEIDINGEN MET MEER KANS OP WERK

Het is duidelijk dat 'verkeerde' opleidingskeuze (in termen van kans op werk) niet een kwestie is van enkele opleidingen of een paar honderd studenten. In werkelijkheid gaat het over duizenden studenten verspreid over tientallen opleidingen. Bovendien gaat het niet om hele branches of sectoren die als minder kansrijk aangewezen kunnen worden. Dat blijkt als we naar de top tien van opleidingen met een voldoende tot goede kans op werk kijken.

Top tien opleidingen met een voldoende/goede kans op werk met de meeste studenten, 18 jarigen

Opleiding met voldoende/goede kans op werk	Aantal
Mbo-Verpleegkundige (niveau 4)	122
Bedrijfsadministrateur (niveau 4)	104
Juridisch-administratief dienstverlener (niveau 4)	102
(Junior) accountmanager (niveau 4)	100
Technicus engineering (niveau 4)	87
Medewerker marketing en communicatie (niveau 4)	84
Verkoper (niveau 2)	73
Persoonlijk begeleider gehandicaptenzorg (niveau 4)	55
Manager retail (niveau 4)	50
Meewerkend horecaondernemer (niveau 4)	50

Het verder in kaart brengen van de belangrijkste vraagstukken met betrekking tot de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt in de regio komt terug in het kwalitatieve onderzoek binnen de SchoolWerkt-monitor.

School Werkt!

Over jongeren en jongvolwassenen in de RMC-regio Utrecht

Deze publicatie is te downloaden op www.kbanijmegen.nl en www.schoolwerkt.nl